

Kan man ønske sig noget bedre sted at fejre Grundlovens 175 års fødselsdag end lige her ved foden af selveste Frederik den VII på ruinerne af den gamle Meden Kirke?

Jeg tror det ikke.

For mig er området her i Norsminde noget helt særligt – her er højt til himmelen – og vidt udsyn – her er så uendeligt smukt og fredfyldt, og man fyldes af taknemmelighed over at leve i et land med så smuk en natur, med så rig en historie og med fred og frihed for Loke såvel som for Thor.

Det er den frihed, vi i dag fejrer, og når man beder en "arkivmutter" fra det lokale arkiv holde årets grundlovstale, så må det jo blive en tale med en rød tråd til de mennesker, der også her fra området tog deres kampe lokalt og nationalt.

For uden deres indsats, ville vi ikke stå her i dag og hylde Grundloven, som blev underskrevet af Frederik den 7. den 5. juni 1849.

Forud var gået en langvarig periode med enevælde, hvor kongen havde magt og kontrol over regeringen og samfundet som helhed.

Det var en tid med mismod, for samtidig med enevældens greb om magten oplevede de lokale også, hvordan kirken, deres faste holdepunkt, igen og igen blev truet af ydre omstændigheder.

I 1528 udskrev Frederik den 1. Klokkeskatten for at finansiere sine militære og politiske ambitioner.

Den skat ramte selvfølgelig også kirken her på bakken, som måtte aflevere sin kirkeklokke, en fætter på 16 lispund – eller 136 kg – som blev hentet af kongens udsendte og støbt om til en kongelig kanon.

Menigmand kunne intet gøre.

Den politiske situation var for den jævne befolkning præget af censur, undertrykkelse af ytringsfriheden og yderst begrænsede politiske rettigheder,

De lokale bønder var prisgivet herremændenes hånd- og halsret og de levede stort set retsløse med ekstrem undertrykkelse, mens adelen og de privilegerede klasser nød godt af både privilegier og magt.

Det ændrede grundloven ved. Til dels i alt fald.

Det var en forfatning med 100 punkter, der gav frihed og lighed til folket. Nu skulle de snærende bånd løsnes.

I mange lande kom det til blodige optøjer, revolutioner og borgerkrig, før tingene blev ændret.

I Danmark skete magtskiftet stille og fredeligt nærmest fra den ene dag til den næste.

Ja, alt forandrede sig selvfølgelig ikke med et pennestrøg, men grundstenen var lagt, og i dag – har vi alle – rige som fattige – mænd som kvinder de samme frihedsrettigheder – og det er da nok værd at påskønne og fejre.

Men med frihed følger også ansvar og det ansvar, er vi som mennesker nødt til at tage på os.

Det er demokratiets pris.

Vi må hver især påtage os ansvaret for vores eget liv, vores families, vores helbred og vores gøren og laden.

Det kan gøres på mange måder.

Vi ved, at mennesker allerede i ældre stenalder fandt her til egnen. Ikke på grund af den idylliske natur, men fordi landskabet var varieret – her var tætte skovområder og masser af vand – her var et rigt dyreliv – og dyreliv var lig med mad – det var lig med muligheder.

Man tog ansvar for sit liv og for sin overlevelse.

Også vikingerne har været her.

De var ikke som mange tror, kun krigere og købmænd.

Nej, de var bønder.

Over hele Skandinavien lå gårde spredt langs fjorde og i frugtbare dale.

Oftest på en bakketop, hvor venner og fjender, der nærmede sig, hurtigt kunne spottes.

I Vikingetiden var det muligt at sejle her fra Norsminde Fjord og ind til Odder by, hvor der ved Mejerivej er fundet rester af et havnebolværk, og vikingernes tilstedeværelse fornemmes også gennem stednavne som f.eks. Snekkeager ved Saxild Strand, og fra den store vikingegård i Randlev, hvor arkæologer fra Moesgaard i 1970'erne fandt 104 gravsteder, sølvmonter og et bronzesmykke.

Her har været velstand.

Men hvad har vikingerne med vores grundlov og vores demokrati at gøre?  
Er der overhovedet nogen sammenhæng?

Åh ja – såmænd.

I vikingetiden var de danske vikingekonger ikke blot rå krigsherrer; de var også dygtige politikere, der forstod vigtigheden af at indgå alliancer, navigere i politiske intriger og sikre deres samfunds overlevelse.

Vikingerne tog ansvar for deres samfund og for deres slægters fremtid ved at tage del i det politiske magtspil og træffe beslutninger, der ville gavne fællesskabet.

Hvor vikingerne slog sig ned eller boede, oprettede de "Tingsteder," hvor mændene samledes og løste store og små sager på helt demokratisk vis.

De havde regler for, hvad man gjorde og hvad man ikke gjorde, og deres repressalier for en lovovertrædelse spændte lige fra bøder til fredløshed eller sågar halshugning.

Hos Vikingerne var det "folket," der udgjorde både den dømmende og den udøvende magt.

De danske vikingekvinder var ærede og respekterede af deres mænd.

Vel fik de ikke lov at tale på Tinge, men de var alligevel langt mere uafhængige og værdsatte end andre europæiske kvinder –

de havde masser af rettigheder og pligter,

*de kunne gifte sig med hvem, de ville,  
de bestemte over deres egne ting,  
og de havde ansvaret for gårdenes drift,  
når deres mænd drog på handelsrejser eller plyndringstogt.*

Set i det lys kan man vel godt sige, at vores demokratiske styreform har solide rødder tilbage til vikingetiden, og havde stærk kongemagt, adelsvælde og enevælde ikke forårsaget et beklageligt afbræk i vort lands historie, så havde mangt og meget måske artet sig anderledes for den danske kvinde, den danske bonde og det danske samfund.

Med kristendommens udbredelse i Skandinavien ændrede religiøse forestillinger sig.

Synet på kvinder som stærke og ligeværdige mennesker ændrede sig.

Et mandsdomineret samfund resulterede i en undertrykkelse af tidens kvinder. Der skulle gå mere end 800 år før de igen rejste sig til kamp.

En af vores gamle digtere, Hans Vilhelm Kaalund, skrev i 1877:

*"Var livet en dans på roser,  
mon alt da var bedre end nu?  
Hvis ej der var noget at kæmpe for,  
hvad var da vel jeg og du?"*

Det er godt spørgsmål, for ingen ved, hvor vi ville have været i dag, hvis ikke vores forfædre havde kæmpet for vores land, vores frihed og vores demokrati.

De tog ansvar! Såvel i det store som i det små.

De tog ansvar, da englænderne havde taget vores flåde under Napoleonskrigene, og mange søfolk mistede deres levebrød. Handelsskibe lå uvirksomme hen – havene blev et inferno af lovløshed. Norsmindeområdet, der var et vigtigt anløbssted for mindre handelsskibe, var under konstant overvågning af englænderne, og havde det ikke været for vores lokale kromand Jens Christian Kierulff, havde vi været ilde stedt.

Fra de høje skrænter ved Kysing og her fra Norsminde holdt han skarp udvig efter de fremmede skibe- og flere gange måtte han tage de kanoner, der var opsat både her og i Kysing i brug så de fæle engelskmænd kunne få et skud for boven, når de kom alt for tæt på land.

Kierulff gjorde det godt.

Og han fik Dannebrogordenens sølvkors for sin indsats under Englandskrigen.

Det rokker nu ikke ved den kendsgerning, at det var i den krig, vi mistede Norge og blev degraderet til en lilleputstat.

Danmark gik bankerot, og i næsten 30 år led vi af eftervirkningerne, fordi det nærmest var umuligt at få afsat vores korn, som Norge tidligere havde været tvangsmottagere af.

Vi havde nær mistet landet til sult og fattigdom, men heldigvis, så vendte det, og danskerne, ja, de tog ansvar for deres egen og landets fremtid.

Vores forfædre tog ansvar, da prøjserne i 1849 stod på spring for at erobre landets grænser, og den nye grundlov blev underskrevet.

I den krig kæmpede den senere kromand i Norsminde, Hans Sørensen Alrø, side om side med general Rye den 6. juli 1849 i Fredericia, og sikrede dermed Danmarks suverænitet og fortsatte eksistens som en samlet nation.

De tog ansvar under krigen i 1864, da vi måtte afstå hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg til Tyskland – til stor sorg for de danske beboere i området.

I de næste mange årtier blev de, der følte sig danske undertrykt, men aldrig glemte de deres ophav og deres kultur.

De tog ansvar for sig selv, deres familier og deres land.

De tog ansvar, da kvinder og tjenestefolk fik valgret i 1915.

De tog ansvar, da tyske tropper i 1940 besatte Danmark og ændrede vores liv.

På samme måde som jeg håber, at vi som danskere alle tager ansvar i dag.

Vi skal alle arbejde for fællesskabet, for demokratiet og for de værdier, som vores forfædre har kæmpet for at beskytte og bevare.

Hans Sørensen Alrø, som jeg nævnte tidligere, er den direkte årsag til, at vi i dag har Frederik den VII på toppen af ruinerne fra Meden kirke som kulisser. Hjemkommet fra krigen fulgte han med stigende bekymring den lokale kirkebygningens forfald.

Mangen en mursten var endt som bygningsmateriale på de omkringliggende gårde, og i 1875 var forfaldet så udbredt, at kun en hurtig og snedig indsats reddede de sidste sørgelige rester.

Om det var Kysings bybrand i 1793 hvor flere gårde nedbrændte, manglen på jord, som gennem en stor del af 1800-tallet var markant, da inddæmningen af fjorden kun var i sin vorden, der var årsagen til den økonomiske trængsel, ved vi ikke.

Men armod var der flere steder.

For den nationalbevidste Hans Sørensen Alrø gjorde det ondt at se kirkens forfald.

Han allierede sig med to krigsveteraner fra 1864-krigen, om at redde hvad reddes kunne.

Hvem de var, ved vi ikke, for mange af egnens mænd havde været i kamp, og ikke alle kom hele hjem. Flere havde ar på såvel sjæl som legeme.

Men to styk, en kampestensmurer og en smed stablede de sørgelige rester sammen og bandt dem sammen med mørtel, hvorefter de opsatte en buste af Frederik d. VII. på toppen. Det hjalp.

Respekten for de mennesker der kæmpede for vores land såvel i 1849 som i 1864 var stor.

Det samme var respekten for monarken. Ikke en sten forsvandt siden.

Kaalund skrev videre i sin vise om den brogede verden:

*Kamp må der til, skal livet gro,  
ej kamp blot for dagligt brød,  
men kamp for frihed i liv og tro –  
thi evig stilstand er død!*

Derfor var det ikke kun i krig, der skulle kæmpes.

Det demokrati der blev indført med grundloven i 1849, er nemlig ikke det demokrati vi kender i dag. Slet ikke.

Og der var da heller ikke lutter glæde, da Frederik den 7. satte sin underskrift på det papir, der blev begyndelsen til en mere repræsentativ og demokratisk styreform.

Der var også en stor grad af skepsis,

*for hvad kunne der dog ikke ske, hvis kongen slap grebet om magten?*

*Havde folket nu også evnen til at bestemme selv?*

De bekymringer bærer valglovene tydelige spor af.

For selvom grundloven af 1849 markerede et skift mod mere demokrati, var det stadig langt fra at være fuldt repræsentativt.

Ikke alle samfundsgrupper havde stemmeret, og kongen bevarede beføjelsen til at udnævne regeringer uden om de folkevalgte organer.

Derudover var landstinget, der skulle kontrollere folketingets beslutninger, kun åbent for landets rigeste mænd over 40 år.

Så selvom der var skridt mod demokrati, var der stadig betydelige begrænsninger og skævheder i det politiske system.

Pø om pø ændrede det sig, for kampen for friheden fortsatte.

Med grundloven blev også et nyt skolesystem indført, og i Saksild blev Østjyllands første højskole etableret, hvilket åbnede dørene for mere uddannelse og oplysning blandt befolkningen.

Det var tiltag der bidrog til at øge folks viden og perspektiver og styrkede deres evne til at deltage aktivt i samfundslivet.

Derfor er Grundloven også løbende blevet revideret.

I 1866 og ikke mindst i 1915 hvor grundlovsændringen medførte lige politisk ret for alle.

Det betød, at også kvinder fik valgret.

Demokrati er ikke nogen selvfølge.

Og for mig er det derfor nærliggende at reflektere over, hvad grundlovsændringen kom til at betyde for det danske samfund som helhed og ikke kun set i kvindeperspektiv.

Tiden op mod grundlovsændringen i 1915 var en – på mange måder – forandringens tid.

Den første grundlov fra 1849 indførte jo godt nok "lige **og** almindelig valgret". - men helt lige var den som nævnt ikke ..... der var masser af undtagelser.

På mandssiden var valgretten begrænset til kun at gælde for uberygtede mænd over 30 med egen husstand – og vel at mærke KUN, hvis de **ikke** modtog offentlig støtte.

Øvrige undtagelser var de 5 F'er, som de fleste sikkert har hørt om i skolen, nemlig:

*Folkehold, Fattige, Forbrydere, Fjølser og Fruentimmere.*

Så alt i alt gjaldt valgretten kun for ca. 15 % af den danske befolkning.

Det tog Grundlovsændringen i 1915 et opgør med.

Her faldt kravet om selvstændig husstand væk.

Fruentimmerne og Folkeholdet var ikke mere undtagelser – begge kategorier var nu fuldt og helt valgberettigede.

Anderledes var og er det med: Forbrydere og Fjølser....

for rent faktisk *KAN* de stadig fratages stemmeretten....  
men det er bare ikke mere med Grundloven som en begrænsende faktor,  
men med hjemmel i forskellige andre love og forordninger.

Man kan så sige: Flyttede den noget – valgretten??

Ja, det gjorde den jo – men det var ikke noget, der skete over en enkelt nat.

Ser vi på kvindernes vilkår, med de historiske briller, så havde de gennem generationer været umyndiggjort, sat under administration af fædre eller ægtemænd, fordi de levede i et kønsopdelt samfund, hvor det var mændenes ret at råde over skillingerne - børnene, konerne, hus og hjem, og hvor det også kun var dem, der havde ret til uddannelse.

Nu skulle kvinderne til at tage stilling – og mændene til at afgive suveræniteten.  
Og det var svært for begge parter.

Mange tror, at valgretten var et resultat af en kvindelig oprørskamp om  
"frihed, lighed og broderskab." Sådan var det ikke.

Tværtimod er den resultat af den samfundsudvikling, der helt naturligt skete i  
de årtier, hvor Danmark bevægede sig fra landbrugs- til industrisamfund.

I 1886 havde venstre-politikeren Frederik Bajer stillet det helt kontroversielle  
forslag, at kvinder skulle have **kommunal** stemmeret.

Uha da da.

Det gav genlyd både på Christiansborg og ude i samfundet.

Socialdemokratiet bakkede ham op – og forslaget blev derfor vedtaget i  
folketinget –

men blev fluks forkastet i Landstinget.... og så fik det lov at hvile for en stund.

Først i 1906 var det et emne, der kom på programmet i Dansk Kvindesamfund  
– som Frederik Bajer sammen med hustruen Mathilde havde stiftet tilbage i  
1871.

To år senere -i 1908 - blev forslaget vedtaget – og fra det allerførste  
kommunalvalg hvor kvinder deltog, var vi med fremme her i Hads Herred – og  
i Odder by i særdeleshed.



Det skyldes nok primært, at egnen havde et rigt blomstrende foreningsliv – og at der i 1892 var blevet etableret en afdeling af Dansk Kvindesamfund her.

Man lærte at begå sig i en verden med foredrag, taler og diskussioner – også af politisk art.

2 kvinder blev valgt ind i Sognerådet – Kristine Knudsen og Mariane Pedersen, og Odder kan bryste sig af, at være den eneste jyske sognekommune, hvor der er blevet valgt kvinder ind i sognerådet ved hvert eneste valg siden 1909.

I Saxild og Nølev Sogne var vi noget mere tilbageholdne, når det gjaldt kvinder og kommunalpolitik, også selvom vi har haft mange både stærke kvinder og fremsynede kvinder.

Ting tager tid – forandringer **LANG** tid

Den 22. april 1918 skulle kvinderne så for første gang til valgurnerne i et folketingsvalg.

*Kvinde svigt ej stat og hjem  
gør din pligt – gå ud og stem*

stod der skrevet i Odder Avis kort før valget.

Det gjorde kvinderne så .... nogle af dem i alt fald.

Stemmeprocenten blandt kvinder kom det år på landsplan op på 67,6 – hvor mændenes nåede op på 84.

Så kan man jo tænke:

Hvorfor var stemmeprocenten blandt kvinderne ikke større?

De havde retten nu – retten til at stemme – retten til at gøre deres synspunkter gældende.

De havde også fået retten til uddannelse – men det varede **længe** før de greb den.

Der **var** kvinder, selvfølgelig var der det – der drevet af en indre glød, målrettet gik efter deres drømme.

Stærke kvinder der stod frem – stærke kvinder der tog en uddannelse – stærke kvinder, der viste, at *viljen til at ville*, skaber evnen til at kunne. Men der var stadig mange, der holdt sig tilbage.

Langt fra alle var parate til forandringerne.

Vel fuldt forståeligt, for man kan jo ikke bare trykke på en knap og sige:  
Nu skal vi alle være lige.

Mænd som kvinder! Høj som lav. Kom i gang med uddannelser – ind i politik –  
ud i job – væk fra kødgryderne – ind på chefterne.

Et fastlåst kønsrollemønster hvor manden stod som den stærke, den  
handlekraftige, den intelligente og kvinden som den uvidende men  
omsorgsfulde muse, blev jo ikke afskaffet ved, at en lov blev underskrevet den  
5. juni 1915.

Det var heller ikke meningen.

Det var ikke meningen at lave om på familiemønstrene, **det**, der var meningen  
var,

at lade **alle** komme til orde og på den måde sikre, at alle var med til at  
bestemme, hvordan vores samfund skulle strikkes sammen.

At nogle mænd sprællede lidt i nettet, kan vi jo smile af i dag.

Blandt deres argumenter mod kvindelig valgret var:

*"Kvinder er for følsomme og svage,  
de skal ikke belastes af svære politiske beslutninger."*

*"Politik handler om krig og penge – og det forstår kvinder sig ikke på"*

*"Hvis kvinden stemmer anderledes end manden, kan det true ægteskabet,"*

Jow jow – det var tungt skyts, der brugt!

Egentlig tror jeg, at de helt oprigtigt tænkte det sådan, det var en  
overbevisning – nedarvet gennem generationer - som det krævede  
generationer at komme til livs.

Den kvindelige valgret i 1915 blev derfor ikke kun en sag om

"lige og almindelig valgret for mænd og kvinder"

men set i bakspejlet - en station på vejen mod ligestilling kønnene imellem.

Periodevis blev der sat kampagner i gang både for at få flere kvinder ind i  
politik – og for at få kvinder til at stemme på kvinder, en uskik jeg aldrig har  
forstået. Hos mig hedder det "Rette person på rette plads."

Nå, men det flyttede nu heller ikke særlig meget.

Maren Dolleris – en spændende kvinde, lærerinde og aktivist, der var valgt ind i Odder Sogneråd, tog i 1943 bladet fra munden, og fortalte kvinderne, at det var deres egen skyld:

*”Brug de rettigheder I en gang har fået, og brug dem således, at kvindens arbejde bliver respekteret af mændene.”*

*Der er brug for jer – og det er et interessant arbejde!* sagde hun.

Og det havde den gode Maren jo helt ret i.

Mange steder blev der i 1915 plantet minde-ege / kvinde-ege / Grundlovstræer  
Det er en smuk gestus.

I Odder står stadig en smuk eg til minde om dengang – den står i anlægget ved restaurant Skovbakken – måske I har set den, for den led heldigvis ikke samme skæbne som egen, der blev plantet i Troense, hvor mændene tissede på den i håb om, at den ville gå ud.

Det gjorde den så – egen i Troense.

Det blev en del kvindesnak, måske en smule for meget.

Vores gamle dronning, der blev Danmarks regent som følge af en grundlovsændring i 1953, delte kloge ord i en nytårstale for nogle år siden:

*”Det skulle være demokratiets kendetegn – ikke at de fleste har ret – men at alle giver plads for hinanden.”*

For mig rammer de ord plet, for de understreger essensen af demokrati:

At give plads til hinanden! At respektere hinanden.

Gør vi det, behøver vi hverken kønsbestemte kvoter eller særlove

Med grundloven i 1915 åbnede verden sig for os alle, uanset baggrund eller status, de første sten til et mere retfærdigt og inkluderende samfund blev lagt.

*”Når du kender din fortid,  
kan du forstå din nutid og forme din fremtid.”*

Mange af os har fået de ord med på vores vej ud i livet – og de er nu ikke så tossede, hvis vi ind imellem farer vildt eller skal forstå det, der sker omkring os.

*Vi skal kende fortiden for at forstå nutiden.....*

Vi er så heldige, at vi gennem vort lands historie er sikret gode og stærke rødder.

Den 5. juni 1849 fik vi også vinger!!

Med en stille tak til de mennesker, der sikrede os  
*et frit land og en grundlov med lige ret for alle,*  
vil jeg takke for ordet.

Tak til Frederik den 7.

Og lad os så forpligte hinanden på at passe godt på Danmark og på vores historie, og sammen fortsætte kampen for et frit og lige samfund.

God Grundlovsdag!"